

**Cēsu novada pašvaldības iestādes “Cēsu muzejs”
PĒTNIECĪBAS DARBA POLITIKA
2026 – 2031**

Cēsu novada pašvaldības iestādes “Cēsu muzejs” (turpmāk – Muzejs) Pētniecības darba politika ir dokuments, kas, pamatojoties uz Muzeja darbības un attīstības stratēģiju (turpmāk – Stratēģija), definē Muzeja pētniecības darba mērķi un uzdevumus; raksturo Muzeja pētniecības darba organizāciju un tās īstenotājus, resursus, sadarbības partnerus; nosaka pētnieciskā darba prioritātes un sniedz ieskatu galvenajās plānotajās pētniecības tēmās, kā arī pārskatu par plānotajiem pētnieciskā darba rezultātiem un plānotajiem to publiskās pieejamības veidiem. Pētniecības darba politika attiecas uz visiem Muzeja darbiniekiem un sadarbības partneriem, un tā caurvij ikdienas darba pienākumu veikšanu.

1. Pētniecības darba mērķis un uzdevumi

1.1 Pētniecības darba politikas mērķis

Nodrošināt Muzeja Stratēģijā nosprausto mērķu īstenošanu, veicot sistemātisku, ilgtspējīgu un starpdisciplināru Cēsu Viduslaiku pils un Cēsu pilsmuižas, Cēsu pilsētas un novada, t. sk. Piebalgas kultūrtelpas, kā arī Vidzemes reģiona kultūrvēsturiskā mantojuma pētniecību, veicinot tā saglabāšanu, interpretāciju un integrāciju Cēsu muzeja krājuma, Piebalgas muzeju apvienības “Orisāre” (turpmāk – PMA “Orisāre”) krājuma, Eduarda Veidenbauma muzeja “Kalāči” krājuma (turpmāk – Muzeja krājumi) attīstībā, izglītojošajā un komunikācijas darbā, t. sk. starptautiskajā zinātniskajā aprītē.

1.2 Galvenie pētniecības darba uzdevumi:

- Pētīt un dokumentēt Muzeja krājumus, veicot vispusīgu un padziļinātu krājuma priekšmetu un kolekciju izpēti un atklājot to vēsturisko, māksliniecisko un kultūrvēsturisko nozīmību, nodrošinot pētniecības rezultātu kvalitatīvu fiksēšanu Muzeja krājumu uzskaites sistēmās un datubāzēs;
- Nodrošināt pētniecībā balstītu ekspozīciju un izstāžu zinātnisko koncepciju un tematiskās struktūras plānu izstrādi;
- Sagatavot un publiskot daudzveidīgus zinātniskus un populārzinātniskus pētījumus, kas balstīti Muzeja krājumu un Muzeja misijai atbilstošu tēmu zinātniskajā izpētē;
- Nodrošināt pētniecisko atbalstu saturiski kvalitatīva izglītojošā darba piedāvājuma un komunikācijas materiālu sagatavošanā.

2. Pētnieciskā darba raksturojums: pamatvirzieni, objekti un tēmu izvēles kritēriji

Pētniecības darbs ir viena no Muzeja pamatfunkcijām un cieši saistīts ar krājuma darbu, izglītojošo darbu, t. sk. ekspozīciju un izstāžu veidošanas darbu, un komunikācijas darbu. Pētniecības darba rezultātā tiek sagatavoti ekspozīciju un izstāžu tematiskās struktūras plāni, publikācijas, referāti,

zinātniskā inventāra kartītes, muzejpedagoģiskās nodarbības, izglītojošās programmas u. c. vēstures komunikācijas produkti.

Atbilstoši Muzeja misijai ir noteikti divi pētnieciskā darba pamatvirzieni:

- muzeja krājuma priekšmetu zinātniskā izpēte;
- muzeja profilam atbilstošu Cēsu pilsētas, novada, t. sk. Piebalgas kultūrtelpas un Vidzemes vēstures sociālo, izglītības, kultūras un politisko procesu pētniecība.

Muzeja pētniecības darba objekti:

- Cēsu pils, pilsētas, pilsmuižas un novada vēsture, kas hronoloģiski aptver periodu kopš apdzīvotības sākumiem līdz mūsdienām ar plašu tēmu spektru un daudzveidīgu krājuma priekšmetu avotu bāzi. Cēsu muzeja krājumā glabājas apjomīgas Cēsu arheoloģiskajā izpētē iegūtas priekšmetu kolekcijas un izpētes materiāli, unikālas Livonijas numismātikas kolekcijas, kā arī daudzveidīgas dokumentu, lietisko priekšmetu kolekcijas, gleznas, grafikas, fotogrāfijas u. c. vizuālie avoti, kas ir svarīgs kultūras mantojuma resurss ne vien pilsētas un novada, bet arī Vidzemes reģiona vēstures pētniecībā.
- Piebalgas vēsture, Piebalgas kultūrtelpas ievērojamāko veidotāju dzīve, sabiedriskā un radošā darbība, it īpaši brāļi Kaudzītes, Kārlis Skalbe, Antons Austriņš, Mudīte Austriņa, Emīls Dārziņš, Kārlis Melbārdis, Vecpiebalgas draudzes skolas un pagastskolu skolotāji un izcilākie audzēkņi, Vecpiebalgas draudzes mācītāji.
- Eduarda Veidenbauma kultūras mantojums, dzimta, laikabiedri, “Kalāču” māju un muzeja vēsture.

Muzeja krājumi veidojušies ilgā periodā, tie ir skaitliski apjomīgi un tajos glabājas daudzveidīgi muzeja priekšmeti, kas aptver plašu hronoloģisko periodu. Atsevišķi muzeja priekšmeti un kolekcijas ir unikāli Vidzemes un Latvijas mērogā. Muzeja krājumi ir nozīmīgs avots pētniecībā plašam pētnieku lokam – ne tikai Muzeja darbiniekiem, bet arī pētniekiem no citiem muzejiem, citām atmiņas un pētniecības institūcijām, skolām un augstskolām, kā arī vēstures interesentiem, novadpētniekiem, studentiem un citām institūcijām.

Ņemot vērā Muzeju krājumu apjomu un kolekciju daudzveidību (arheoloģija, etnogrāfija, tēlotāja un lietišķā māksla, dokumenti, fotogrāfijas un lietiskie priekšmeti), kas nereti prasa ļoti specifiskas nozaru zināšanas, katrā plānošanas periodā ir iespējama padziļināta tikai noteiktas krājuma daļas un ar to saistīto Cēsu pils, pilsētas, pilsmuižas, novada, Piebalgas kultūrtelpas un Vidzemes reģiona kultūrvēstures tēmu izpēte. Pētniecībai izvēlēto tēmu nosaka arī tēmas sociālā aktualitāte, kā arī tiek ņemta vērā pētnieka profesionālā kapacitāte un individuālās intereses, ja tās sakrīt ar Muzeja Stratēģiju.

3. Galvenās pētniecības tēmas

3.1. Vidzemes muižu mantojums un Cēsu pilsmuiža:

- Vidzemes muižu arhitektūra, interjeri un mākslas kolekcijas;
- Vidzemes muižnieku, muižu kalpotāju, zemnieku, amatnieku dzimtu vēsture (t. sk. grāfu Zīversu, baronu Kampenhauzenu un Blankenhāgenu, Veidenbaumu, Kaudzīšu, Skalbjū, Austriņu, Dārziņu dzimtas mantojums un darbība);
- Cēsu pilsmuižas saimnieciskā darbība un ikdienas dzīve.

3.2. Cēsu pilsētas, novada un Vidzemes reģiona sociālā, saimnieciskā un kultūras vēsture (16.–20. gs.)

- Cēsis kā Vidzemes reģionālais centrs: pilsētas apbūves un infrastruktūras attīstība, pārvaldība, amatniecība, tirdzniecība, rūpniecība no 16. gadsimta līdz 20. gadsimta pirmajai pusei;
- Kultūras dzīve un izglītība: biedrību darbība, fotogrāfijas pirmsākumi, skolu vēsture, grāmatniecība un izdevējdarbība, ievērojamu novadnieku biogrāfiskie pētījumi.

3.3. Latvijas Neatkarības karš un valstiskuma veidošanās

- Personību dienasgrāmatu un atmiņu padziļināta izpēte;
- Nacionālā atmoda un valstiskuma idejas attīstība: 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma sociālie un politiskie procesi Vidzemē.

3.4. Muzeja krājumu kolekciju pētniecība

- Nacionālā muzeju krājuma kopkataloga tematiskās kolekcijas: Muzeja fotogrāfiju (t. sk. fotogrāfu spiedogu un tehniku), kartogrāfijas un tēlotājmākslas kolekciju zinātniskā apstrāde un atribūcija, Kalna Kaibēnu kolekcijas zinātniskā apstrāde un atribūcija.
- Aizmirsto un mazpētīto krājumu kolekciju priekšmetu provenances noskaidrošana, saglabātības stāvokļa izpēte un integrēšana pētniecības aprītē.

4. Pētniecības darba organizācija, īstenotāji un resursi

Muzeja pētnieciskā darba personāla resursi, salīdzinot ar krājumu apjomu un vēstures izpētes tēmu daudzveidību, ir ierobežoti un nodrošina izpēti tikai Muzeja pamatdarbības nodrošināšanai, tāpēc padziļinātam un starpdisciplināram izpētes darbam arī turpmāk plānots piesaistīt pētniekus ārpuskalpojumā.

Muzeja zinātniski pētniecisko darbu pārrauga un vada Muzeja direktore, rosinot pētnieciskā darba prioritātes un plānojumu saskaņā ar Muzeja Stratēģiju.

Pētniecības darba tēmas izskata, apspriež un apstiprina Zinātniskā padome. Darba īstenošanu koordinē un uzrauga direktores vietniece krājuma un pētniecības darbā un struktūrvienību vadītājas. Zinātniskajā padomē darbojas Muzeja nodaļu vadītāji, struktūrvienību vadītāji, kā arī atsevišķi vēsturnieki, vadošie speciālisti. Pētāmās tēmas, sasniegtie rezultāti un termiņi tiek noteikti Muzeja ikgadējos darba plānos un apstiprināti Zinātniskajā padomē.

Muzeja vēsturnieki un piesaistītie pētnieki veic tematiskus pētījumus (vēsturē, mākslas vēsturē, arheoloģijā un etnogrāfijā, dzimtu vēsturē), gatavo rakstus, publicējamus materiālus, kā arī izstāžu un ekspozīciju zinātnisko saturu.

Krājuma glabātājas un krājuma speciālistes-arhivāres pēta konkrētas krājuma kolekcijas, dokumentē priekšmetu provenanci, izcelsmi un vēsturisko kontekstu, kā arī atbild par Muzeja arhīviem.

Muzeja darbinieku apmācīti brīvprātīgie un augstskolu praktikanti piedalās primāro avotu apstrādē, tekstu pārrakstīšanā un datu sistematizācijā.

Ārējie sadarbības partneri: augstskolu (Latvijas Universitātes, Latvijas Kultūras Akadēmijas, Latvijas Mākslas Akadēmijas u. c.), Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Nacionālās bibliotēkas, citu atmiņas institūciju un muzeju pētnieki, neatkarīgi vēstures pētnieki no Latvijas un ārvalstīm, īsteno savus pētījumus, kā arī piedalās kopīgos izglītojošos projektos vai konferencēs.

Pētnieciskā darba realizētāji Muzejā ir: vēsturnieki Tālis Vigo Pumpuriņš un Ilze Grūbe-Vilne; Krājuma un pētniecības nodaļas vadītāja Cēsu muzejā Antija Erdmane-Hermane; struktūrvienību vadītājas Līva Grudule (PMA "Orisāre") un Andra Ķīse (Eduarda Veidenbauma muzejs "Kalāči"); krājumu glabātājas: Iveta Bērziņa (Cēsu muzejs) un Daiga Šatrovska (PMA "Orisāre"); krājuma speciālistes-arhivāres: Kristīne Gertnere-Celma (Cēsu muzejs) un Una Grauda (PMA "Orisāre");

muzejpedagoģes: Evita Muceniece (Cēsu muzejs), Ilona Muižniece un Ieva Pleša (PMA "Orisāre"), Baiba Roze (Eduarda Veidenbauma muzejs "Kalāči").

Pētniecības darba avotu pamatbāzi veido Muzeja krājumi (Cēsu muzeja krājums; PMA "Orisāre" krājums; Eduarda Veidenbauma muzeja "Kalāči" krājums). Vispusīgai zinātniskās izpētes nodrošināšanai tiek izmantoti citās atmiņas un pētniecības institūcijās (muzejos, arhīvos un bibliotēkās), privātpersonu kolekcijās, iestāžu dokumentu arhīvos, personību atmiņu liecībās, kā arī tīmeklī, t. sk. sociālajos tīklos, pieejamie vēstures avoti.

Muzeja zinātniski pētnieciskais darbs tiek finansēts no Cēsu novada pašvaldības budžeta, kā arī no publiskos projektu konkursos piesaistītā finansējuma.

5. Pētniecības darba galvenie rezultāti

Nākamā Muzeja darba pārskata perioda izpētes tēmas nosaka Muzeja pamatfunkciju nodrošināšanai nepieciešamo pētījumu veikšana:

- jaunu pamatekspozīciju izveide Cēsu muzejā (Jaunās pils 1.-2. stāva un Lademahera torņa ekspozīciju telpās), Antona Austriņa memoriālajā muzejā un Brāļu Kaudzišu memoriālajā muzejā "Kalna Kaibēni";
- vienas jaunas tematiskās izstādes izveide Cēsu muzejā (Izstāžu namā vai Jaunās pils 4. stāva izstāžu zālē) katru gadu ar izstādes publiskās pieejamības ilgumu līdz 6 mēnešiem;
- regulāras krājuma izstādes;
- tematiskas zinātniskas konferences par Piebalgas vēsturi rīkošana katru gadu un regulāra dalība citu atmiņas institūciju rīkotās konferencēs, semināros un citos tematiskos publiskos pasākumos;
- satura izveide mobilajai aplikācijai "Kaudzišu Eiropas ceļojumi";
- lekcijas u. c. izstāžu publisko programmu aktivitātes, kurās tiek publiskoti pētnieciskā darba rezultāti;
- publikācijas par Cēsu pils, pilsmuižas, pilsētas, Cēsu novada, Piebalgas kultūrtelpas, Vidzemes reģiona vēsturi;
- pētnieciskais atbalsts Muzeja pedagoģisko programmu un izglītojošo programmu, t. sk. programmas "Nosūtījums uz muzeju" aktivitāšu nodrošināšanai;
- krājuma priekšmetu zinātniskā inventarizācija.

Pētniecības darba nozīmīgākās pētniecības tēmas un sagaidāmie rezultāti (2026–2031)

Tēma	Laiks	Rezultāts
Cēsu viduslaiku pils un pilsēta: arheoloģiskie izpētes materiāli.	2026–2031	Jauna pamatekspozīcija Viduslaiku pils Rietumu torņa 3. stāvā
Eduarda Treimaņa-Zvārguļa personības un daiļrades nozīme (rokrakstu, t. sk. korespondences kolekcijas izpēte)	2026–2031	Lekcija Zvārguļa festivāla ietvaros
Mudīte Austriņa: dzīves gaita, sabiedriskā un literārā darbība	2026–2031	Jauna pamatekspozīcija Antona Austriņa memoriālajā muzejā "Kaikaši"
Pirmās fotogrāfes un fotogrāfi Vidzemē, Cēsīs.	2026–2027	Izstāde, lekcija izstādes publiskajā programmā
Brāļu Kaudzišu Eiropas ceļojumi	2026–2028	Mobilās aplikācijas izveide
Brāļu Kaudzišu dzīves gājums un darba gadi "Kalna Kaibēnos"	2027–2029	Jauna pamatekspozīcija Brāļu Kaudzišu memoriālajā muzejā "Kalna Kaibēni"
Nacionālā atmoda (latvieša identitāte) un valstiskuma idejas attīstība Cēsu novadā: 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma politiskie procesi Vidzemē.	2026–2031	Jauna pamatekspozīcija Cēsu muzejā, lekcijas, muzejpedagoģiskā programma.

Eduarda Veidenbauma dzejas noraksti	2028–2030	Referāts, publikācija
Kārlis Skalbe: jaunības dzīves posms un daiļrades sākums.	2026–2029	Referāts, publikācija
Veidenbaumu un Hincenbergu dzimtas koks	2027–2029	Referāts
Borhardu dzimta no Cēsīm. Fotografijas sākumi un attīstība Baltijā: Borhardu dzimtas mantojums un reģionālie starptautiskie sakari (Latvija, Igaunija, Somija).	2026–2031	Izstāde, publikācija
Bēgļi Vidzemē: 1915-2028; Pirmā pasaules kara bēgļu sadzīve un palīdzības organizēšana Cēsīs un citur Vidzemē (Cēsu muzeja krājuma liecības; Bēgļi no Vidzemes – padomju reokupācija (1944) un tās radītie trimdinieki (Piebalgas personības bēgļu gaitās), viņu izceļošanas pieredze un likteņgaitas; Krievijas kara Ukrainā radītie bēgļi un bēgļu krīze uz Latvijas austrumu robežas).	2026–2028	Izstāde Cēsu Izstāžu namā, publikācija, lekcijas izstādes publiskajā programmā
Muzeja krājumu dokumentu un rokrakstu papīra ūdenszīmju analīze krājuma priekšmetu datēšanai un provenances pētniecībai.	2026–2031	Referāts
Muzeja krājumu mākslas kolekcijas zinātniskā izpēte un provenances izpēte	2026–2031	Izstādes
Turpināt Muzeja krājumu kolekciju zinātnisko izpēti.	2026–2031	Zinātniskā inventāra kartītes
Nāve kā kultūrvēsturisks fenomens Vidzemes materiālajā un nemateriālajā kultūras mantojumā	2029–2030	Izstāde, lekcijas izstādes publiskajā programmā
Alkoholisma vēsture Vidzemē	2030–2031	Izstāde, lekcijas izstādes publiskajā programmā
“Kalāču” māju un muzeja vēsture	2026–2031	Publikācija
Teātris un teātra spēlēšanas tradīcijas Piebalgā	2030–2031	Referāts, publikācija

6. Pētniecības darba prioritātes

- Veikt pētniecību, kas nodrošinās muzeja veidoto ekspozīciju, izstāžu koncepciju un to tematiskās struktūras plānu sagatavošanu.
- Sagatavot un publiskot plānotos referātus, lekcijas, rakstus un nodrošināt pētniecības darba ilgtspēju.

7. Pētniecības darbības spējas uzlabošanas pasākumi

- Stabilizēt pētniecības darbā iesaistīto personālu;
- Veicināt pētnieku akadēmisko izaugsmi, atbalstot studijas doktorantūrā un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu tālākizglītībasursos, dalību profilam atbilstošās konferencēs, pieredzes apmaiņas projektos u. c. aktivitātēs;
- Aktivizēt muzeja sadarbību ar Latvijas un ārvalstu muzejiem, u. c. atmiņas un pētniecības institūcijām kopīgu pētniecības projektu realizēšanai;
- Sagatavot projektu pieteikumus papildu finansējuma piesaistīšanai, iesaistīt sadarbības partnerus pētniecības projektu realizācijā.